

References:

1. Ablazov I., Harkavyi Y., Mokliak S. (2023). Information Security of the State Under Conditions of Hybrid Warfare: Mechanisms of Ensuring. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*. Vol. 26, No1, Special Issue. DOI: <https://doi.org/10.5782/kjhs.2023.51.63> (data zvernennia: 08.08.2024).
2. Cullen P., Reichborn-Kjennerud E. (2017). Understanding Hybrid Warfare, Multinational Capability Development Campaign (MCDC). URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf (data zvernennia: 08.08.2024).
3. Sashchuk H. M. Derzhavne rehuliuвання humanitarnoi polityky v umovakh hibrydnoi viiny. *Politolohichniy visnyk: zb-k nauk. prats. KNU im. T. Shevchenka. K. : TOV «Vadeks»*, 2024. Vyp. 92. DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-88IKh.2024.92.313-321> (data zvernennia: 09.08.2024).
4. Teleshun S. O. Upravlinnia liudmy v nestabilnomu instytutsiinomu seredovysshchi. svitovi tendentsii ta ukraïnski realii. *Visnyk NADU. Seriiia «Derzhavne upravlinnia»*. 2019. № 1. S. 60-66.
5. Think Tank reports on Russias war of aggression against Ukraine. European Council. 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/library/library-blog/posts/think-tank-reports-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine/> (data zvernennia: 09.08.2024).
6. Tarkin V.P. Informatsiini viiny u suchasnomu politychnomu prostori yak fenomen KhKh-KhKhI stolittia. *Dys. d-ra filos. : 052. Odesa : Natsionalnyi uniersytet «Odeska yurydychna akademiia»*, 2023. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/27051/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%92.%20%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%BD.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (data zvernennia: 10.08.2024).
7. Krutii V. O. Transformatsiia politychnoi systemy suspilstva v umovakh hibrydnoi viiny. *Dys. k.polit.n. : 23.00.02. K. 2018. 222 s.*
8. Justifying the Unjustifiable: Russias Aggression against Ukraine, International Law, and Carl Schmitts «Theory of the Greater Space». *Chinese Journal of International Law*. URL: <https://academic.oup.com/chinesejil/article/22/3/409/7285836> (data zvernennia: 09.08.2024).
9. The toll on Russia from its war in Ukraine, by the numbers. Atlantic Council. 2024. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-toll-on-russia-from-its-war-in-ukraine-by-the-numbers/> (data zvernennia: 12.08.2024).
10. Roy D. (2023). How Bad Is Ukraines Humanitarian Crisis a Year Later? *Foreign Affairs*. URL: <https://www.cfr.org/in-brief/ukraine-humanitarian-crisis-refugees-aid> (data zvernennia: 12.08.2024).
11. Andriievskiy T. H. Hibrydna viina u politychnomu protsesi: osoblyvosti proiaviv ta zasoby protydiv : *Dys. d-ra filos. : 052. Kharkiv : Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi uniersytet im. H. S. Skovorody*, 2021. 259 s.
12. Reporters without borders. *World Press Freedom Index 2022*. URL: <https://rsf.org/en/index?year=2022> (data zvernennia: 12.08.2024).
13. Pasichnyi R. Natsionalna bezpeka Ukrainy v epokhu hlobalizatsii. *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku*. 2012. Vyp. 24. S. 108-112.
14. Hibrydna viina: in verbo et in praxi : monohrafiia. *Donetskyi nats. un-t im. Vasyliia Stusa / zah. red. R. O. Dodonova. Vinnytsia : Nilan-LTD*, 2017. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13573/1/Khalikov_monohrafiia.pdf (data zvernennia: 12.08.2024).
15. Kravchenko M. Hibrydna viina: yii fronty i metodyka. URL: <https://azov.org.ua/hibrydna-viina-yii-fronty-i-metodyka/> (data zvernennia: 12.08.2024).

DOI 10.31558/2617-0248.2024.9.5

УДК 34:316.774

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0572-9119>**Туренко В. Е., д.філос.н. ст. дослідник, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

У цій статті надається всебічний аналіз ключових факторів, які лежать в основі функціонування гуманітарної політики в умовах повномасштабної війни, розв'язаної Росією проти України. Підкреслюється важливість гуманітарної політики як ключового інструменту у протидії багатогранним формам інформаційної агресії, які все частіше стають невід'ємною частиною сучасних військових конфліктів. Основна увага приділяється тому, як просування гуманітарних цінностей, розвиток освітніх та культурних програм, захист прав і свобод громадян, підвищення рівня

медіаграмотності та посилення міжнародної співпраці можуть колективно служити надійними засобами протидії поширенню дезінформації та пропаганди.

Розглянуто стратегії, прийняті країнами Балтії та Скандинавії, такими як Естонія, Литва, Фінляндія та Швеція, які успішно зміцнили свою суспільну стійкість завдяки інтегрованим підходам до кібербезпеки, освіти в галузі медіаграмотності та підвищення обізнаності громадськості.

Ці приклади ілюструють, як добре розроблена гуманітарна політика, інтегрована в національні стратегії безпеки, може пом'якшити вплив інформаційної агресії, підтримати згуртованість суспільства та підвищити загальну національну стійкість.

Висновки цього дослідження особливо актуальні для зусиль України у протидії інформаційним війнам, які веде Росія, підкреслюючи необхідність проактивного та багатогранного підходу до гуманітарної політики в цьому контексті.

Ключові слова: гуманітарна політика, інформаційна агресія, медіаграмотність, кібербезпека, стійкість суспільства, міжнародна співпраця, війна Росії проти України.

Turenko V. E. Key factors in the functioning of humanitarian policy in the context of Russia's full-scale war against Ukraine

This article provides a comprehensive analysis of the essential factors underpinning the functioning of humanitarian policy amidst the full-scale war waged by Russia against Ukraine. The study underscores the significance of humanitarian policy as a pivotal tool in countering the multifaceted forms of information aggression that have increasingly become a hallmark of contemporary warfare. The focus is placed on how the promotion of humanitarian values, the development of educational and cultural programs, the safeguarding of citizens' rights and freedoms, the enhancement of media literacy, and the strengthening of international cooperation can collectively serve as robust countermeasures against the insidious spread of disinformation and propaganda. Furthermore, the article delves into the strategies adopted by Baltic and Scandinavian countries, such as Estonia, Lithuania, Finland, and Sweden, which have successfully bolstered their societal resilience through integrated approaches to cybersecurity, media literacy education, and public awareness initiatives. These case studies exemplify how a well-articulated humanitarian policy, integrated into national security frameworks, can mitigate the impact of information aggression, support societal cohesion, and enhance overall national resilience. The findings of this research are particularly relevant to Ukraine's ongoing efforts to counteract the information warfare tactics deployed by Russia, highlighting the necessity of a proactive and multifaceted approach to humanitarian policy in this context.

Keywords: Humanitarian policy, information aggression, media literacy, cybersecurity, societal resilience, international cooperation, Russia-Ukraine war.

Актуальність. В умовах сучасних геополітичних викликів, зокрема повномасштабної війни, розв'язаної Росією проти України, питання протидії інформаційній агресії набуває особливої актуальності. Інформаційна агресія стала потужним інструментом гібридної війни, спрямованої на дестабілізацію суспільства та підірив демократичних процесів. Водночас, гуманітарна політика, яка охоплює захист прав людини, соціальну справедливість, розвиток освіти і культури, стає важливим засобом протидії таким загрозам. Дослідження цього питання дозволяє виявити ефективні стратегії захисту суспільства від інформаційної агресії та сприяння його стійкості.

Аналіз останніх публікацій. Сучасні зарубіжні та вітчизняні дослідження зосереджуються на ролі гуманітарної політики у забезпеченні соціальної стабільності та згуртованості в умовах інформаційних атак. Зокрема, науковці розглядають вплив медіаграмотності, кібербезпеки та міжнародної співпраці на підвищення стійкості суспільства до дезінформації та маніпуляцій. Деякі дослідження також аналізують досвід окремих країн, зокрема Балтії та Скандинавії, у розробці національних стратегій протидії інформаційній агресії, що може бути корисним для України.

Метою статті є визначення ключових аспектів гуманітарної політики, які можуть бути ефективно використані для протидії інформаційній агресії в умовах повномасштабної війни. Автор прагне дослідити існуючі підходи та методи, що дозволяють підвищити стійкість суспільства до інформаційних атак, а також проаналізувати досвід країн, які вже успішно впроваджують такі стратегії.

Виклад основного матеріалу. Коли ми обговорюємо визначення «гуманітарної політики», важливо визнати її різноманітні інтерпретації, які залежать від контексту та дослідницького фокусу. Водночас спільною рисою є прагнення досягти гуманітарних цілей, зокрема захисту прав людини, забезпечення соціальної справедливості та розвитку освіти й культури з метою підвищення якості життя. У західній літературі гуманітарна політика часто визначається через такі аспекти:

1. захист прав і свобод людини: це включає заходи щодо гарантування та захисту основоположних прав і свобод людини.

2. соціальна справедливість: докладаються зусилля для забезпечення рівних можливостей, боротьби з дискримінацією та вирішення соціальних проблем задля досягнення більшої справедливості в суспільстві.

3. гуманітарні цінності: акцент робиться на просуванні та поширенні гуманітарних цінностей, таких як толерантність, визнання різноманіття та взаєморозуміння.

4. розвиток освіти і культури: політика спрямована на покращення освіти та культурного розвитку з метою сприяння всебічному прогресу суспільства.

5. гуманітарна допомога та реагування на кризи: надання допомоги під час природних катастроф, конфліктів чи інших криз, а також розробка стратегій для їхнього попередження є невід'ємною частиною.

6. глобальна співпраця: співпраця між державами та міжнародними організаціями є необхідною для вирішення глобальних викликів, таких як бідність та зміна клімату.

Тому слушно підкреслює Д. Демидко, що стратегія стабілізації та підвищення рівня національної безпеки в гуманітарній сфері повинна ґрунтуватися на вдосконаленні суспільно-владної взаємодії у процесі реалізації державної гуманітарної політики. Невідкладним завданням у формуванні нових управлінських підходів є забезпечення ефективної участі суб'єктів громадянського суспільства в процесах соціального партнерства в гуманітарній сфері. Виявлено, що не існує єдиної моделі суспільно-владної взаємодії, оскільки використання сталих підходів є неможливим в умовах трансформації соціуму. У період становлення громадянського суспільства особливого значення набуває утвердження цих атрибутів, їх стабільне функціонування та підтримка соціумом, що на сучасному етапі створює фундаментальний базис національної безпеки в гуманітарній сфері [1, с.9].

Відповідно, концепція гуманітарної політики може еволюціонувати та адаптуватися до сучасних викликів і потреб українського суспільства. Як справедливо зазначають вітчизняні науковці, «діяльність у соціокультурній сфері, політика щодо міжконфесійних, міжетнічних і мовних відносин, а також зусилля у сфері публічної дипломатії колективно сприяють соціальній стабільності, згуртованості та реінтеграції суспільства. Забезпечення прав громадян у різних сферах гуманітарної політики є основою для формування демократичного процесу, заснованого на інклюзивності, і сприяє загальному розвитку суспільства» [2, с. 128].

У свою чергу якщо говорити про «інформаційну агресію», то вона означає вид військової тактики, спрямований на вплив на громадську думку, втручання в демократичні процеси та формування негативних уявлень про інші країни чи організації. Ця стратегія включає використання інформаційних інструментів, таких як мас-медіа, соціальні мережі та інтернет-ресурси для поширення дезінформації, маніпуляцій і фейкових новин з метою досягнення політичних або військових цілей.

Українська дослідниця І. Патлашинська вдало зазначає, що російська пропаганда в першу чергу має на меті дискредитацію українського уряду, збройних сил і суспільства в цілому. Це включає поширення неправдивої інформації про нібито існуючих "неонацистів" в Україні, з метою зменшення значення і впливу України на світовій арені. Крім того, російська пропаганда наголошує на уявних проблемах із певними "нацистами" і "бандерівцями", які, начебто, пригнічують російськомовне населення в Україні. Однак, починаючи з 2014 року, Україна зробила значний прогрес у підготовці до інформаційної війни. Були створені чіткі канали комунікації із суспільством, запобігли поширенню паніки, а також посилили співпрацю з західними партнерами, що забезпечило надходження достовірної інформації про військові події. Як наслідок, Україна ефективно представила об'єктивну картину військової ситуації, розвіяла сумніви щодо ідентичності ворога та його можливостей [3, с. 87].

Функціонування інформаційної агресії охоплює кілька ключових аспектів, серед яких:

1. дезінформація: це включає навмисне поширення неправдивої або оманливої інформації з метою обману та маніпуляції громадською думкою.

2. створення наративів: розробка та поширення певних наративів, які відповідають інтересам агресора, часто спрямовані на дискредитацію цільової країни.

3. гібридна війна: інтеграція традиційних військових тактик з інформаційними та психологічними методами ведення війни для досягнення стратегічних цілей.

4. маніпуляція соціальними мережами: використання платформ соціальних мереж для поширення пропаганди, сіяння розбрату та підсилення розбіжних наративів.

5. кібернапади: використання кіберзасобів для компрометації інформаційних систем, порушення комунікацій і здійснення шпигунства.

6. психологічні операції (психологічні операції): застосування психологічних тактик для впливу та маніпуляції сприйняттям і поведінкою цільової аудиторії.

Розуміння цих аспектів є надзвичайно важливим для розробки ефективних заходів протидії інформаційній агресії. Важливо ідентифікувати та аналізувати різні форми інформаційної агресії, оскільки вони значно впливають на суспільство, політичні процеси та міжнародні відносини. Повномасштабна війна Росії в Україні підкреслює важливість фільтрації інформації, проведення якісного фактчекінгу та протистояння руйнівним інформаційним атакам з боку ворога. Хід цієї війни визначається не лише досягненнями на передовій, а й діями користувачів соціальних мереж, медіапрофесіоналів, громадських аналітиків та слідчих. Тому надзвичайно важливо відповідально ставитися до всього контенту – як того, який ми споживаємо, так і того, який поширюємо.

Дослідження інформаційної агресії в політичному контексті може здійснюватися за допомогою різних підходів і методологій. Ось деякі з ключових підходів:

- дослідження джерел інформації: ідентифікація джерел, що поширюють інформаційну агресію, аналіз їхньої структури та характеру, а також оцінка надійності та авторитетності інформації, яку вони поширюють.
- медіа-аналіз: вивчення реакції та взаємодії медіа з інформаційною агресією, ідентифікація медіа- та інформаційних тенденцій, а також аналіз вибору наративів, слів і образів, що використовуються в інформаційних матеріалах.
- аналіз соціальних мереж: моніторинг і аналіз впливу інформаційної агресії на соціальні мережі, вивчення взаємодії користувачів та виявлення ключових тем і тенденцій.
- контент-аналіз: аналіз текстів, зображень, відео тощо з метою виявлення явних або прихованих повідомлень і визначення ключових слів, тем і стилів, що використовуються в інформаційних матеріалах.
- аналіз аудиторії: вивчення характеристик та поведінки аудиторії, що взаємодіє з інформаційною агресією, ідентифікація цільових груп та їхніх особливостей.
- політичний контекст: розуміння політичного підґрунтя та обставин, що впливають на інформаційну агресію, дослідження цілей та стратегій політичних акторів, залучених до інформаційних кампаній.
- міжнародний контекст: аналіз впливу міжнародних факторів на інформаційну агресію російської федерації, визначення зовнішньополітичних цілей, які переслідуються через інформаційні кампанії.

Ці підходи сприяють комплексному розумінню інформаційної агресії та її впливу на політичні процеси. Адаптація та застосування цих методологій дозволяють ефективно вирішувати виклики, що виникають у сучасному суспільстві в умовах інформаційної війни. Ці принципи можуть бути використані як окремо, так і в поєднанні для всебічного аналізу інформаційної агресії Росії в політичному контексті.

Тому дійсно комплексний механізм реалізації державної гуманітарної політики у процесі становлення громадянського суспільства в контексті національної безпеки України базується на поєднанні функцій організаційно-процедурних, соціально-мотиваційних та просвітницько-освітніх управлінських блоків. Ці блоки складаються із сукупності засобів і методів, застосування яких органами публічної влади забезпечує координацію діяльності суб'єктів громадянського суспільства для ефективної суспільно-владної взаємодії з урахуванням національних інтересів у гуманітарній сфері. В умовах змінних соціально-гуманітарних чинників комплексний механізм реалізації державної гуманітарної політики в контексті національної безпеки держави повинен слугувати платформою для впровадження ефективних рішень на всіх рівнях публічного управління з науково-теоретичним обґрунтуванням.

Відповідно Д. Дуцик підкреслює, що повномасштабна війна висвітлила необхідність підвищення медіаграмотності серед посадовців різних рівнів, розробки ефективних методологій для залучення нових вразливих аудиторій (таких як жителі регіонів, окупованих після 24 лютого 2022 року), а також систематичного, якісно виконаного дослідження моделей споживання медіа серед громадян і їхнього сприйняття інформації. Такі дослідження повинні стати основою для розробки програм та проєктів із медіаграмотності [4, с. 246-247].

Отже, основна увага у боротьбі з такими потужними та різноманітними формами інформаційної агресії повинна бути зосереджена на гуманітарній політиці, зокрема у контексті захисту громадянських прав, культурної та освітньої сфер, а також суспільного порозуміння. У цьому зв'язку варто розглянути такі аспекти:

I. просування гуманітарних цінностей: держава повинна виступати засобом для поширення та підтримки гуманітарних цінностей, таких як толерантність, рівність та повага до прав людини. просування цих цінностей може слугувати противагою інформаційній агресії, спрямованій на підірвання цих принципів.

II. розвиток освітніх та культурних програм: необхідно впроваджувати ініціативи для сприяння взаєморозумінню та взаємоповазі між різними культурами і національностями. це може знизити вразливість суспільства до дезінформації та стереотипів, які поширюються через інформаційну агресію.

III. захист прав і свобод громадян: влада повинна забезпечити захист основоположних прав і свобод, включаючи свободу слова, право на інформацію та конфіденційність. захист цих прав може допомогти запобігти маніпуляціям та дезінформації.

IV. підвищення рівня медіаграмотності: необхідно впроваджувати програми та ініціативи для підвищення рівня медіаграмотності серед населення. люди з високим рівнем медіаграмотності менш вразливі до маніпуляцій та можуть критично оцінювати інформацію.

V. міжнародна співпраця та дипломатія: співпраця та дипломатичні зусилля є важливими для обміну найкращими практиками у сфері гуманітарної політики та захисту від інформаційної агресії. дипломатичні заходи можуть сприяти обговоренню та розробці міжнародних стандартів і норм у цій сфері.

VI. надання гуманітарної допомоги та підтримки: необхідно вжити заходів для допомоги тим, хто став жертвою інформаційної агресії. це може включати психологічну підтримку, громадську допомогу та інші заходи для пом'якшення впливу травматичної інформації.

Таким чином, гуманітарна політика може слугувати ефективним інструментом у боротьбі з інформаційною агресією, наголошуючи на суспільному розвитку, захисті прав людини та культурній і освітній інтеграції.

Як приклад, кілька країн розробляють стратегії з метою зменшення вразливості до інформаційної агресії та досягли певних успіхів у цьому напрямі. Ці приклади демонструють, що країни можуть ефективно відповідати на інформаційну агресію, впроваджуючи заходи для захисту своїх суспільств та розвиваючи гуманітарні підходи до інформаційної безпеки. Ось кілька прикладів:

А. Балтійські країни: Естонія вживає заходів для кібербезпеки та кіберзахисту, враховуючи інформаційні аспекти. Країна розробляє стратегії захисту від кібератак та впроваджує програми з підвищення медіаграмотності. Литва також посилює свою стійкість до інформаційної агресії, зосереджуючись на кібербезпеці та освітніх проєктах.

В. Скандинавські країни: Фінляндія активно підвищує медіаграмотність серед населення та інвестує ресурси в освітні програми, що спрямовані на розпізнавання дезінформації та маніпуляцій в Інтернеті. Співпраця з різними сегментами суспільства та просування критичного мислення також є ключовими аспектами. Швеція зосереджується на підвищенні стійкості свого суспільства до інформаційної агресії шляхом просування медіаграмотності та освітніх ініціатив [Див.: 5, с.178].

Висновки

У підсумку, проведені дослідження підтверджують важливість розробки та впровадження комплексної гуманітарної політики як одного з ключових інструментів у протидії інформаційній агресії в умовах повномасштабної війни Росії проти України. Гуманітарна політика, спрямована на захист прав і свобод громадян, розвиток освіти, культури та медіаграмотності, а також зміцнення міжнародної співпраці, здатна забезпечити стійкість суспільства до деструктивних інформаційних впливів. Досвід країн Балтії та Скандинавії свідчить про те, що інтеграція гуманітарних підходів у стратегії національної безпеки сприяє зміцненню національної стійкості та здатності ефективно протистояти зовнішнім загрозам.

У контексті України, яка продовжує протистояти російській агресії, особливо важливим є адаптація та впровадження найкращих міжнародних практик у сфері гуманітарної політики. Це включає посилення ролі громадянського суспільства, впровадження інноваційних підходів до освіти та культури, а також розвиток медіаграмотності як основи для критичного сприйняття інформації. Реалізація таких ініціатив дозволить не тільки захистити суспільство від інформаційних атак, але й сприяти його згуртованості та сталому розвитку в умовах сучасних викликів.

Таким чином, формування та реалізація комплексної гуманітарної політики є не тільки відповіддю на актуальні загрози з боку країни-агресора, але й фундаментом для побудови стабільного та захищеного суспільства, яке здатне протистояти будь-яким формам агресії російської федерації, зберігаючи при цьому свої цінності та демократичні основи.

Бібліографічний список:

1. Демидко Д. Л. Державна гуманітарна політика у становленні громадянського суспільства в контексті національної безпеки України [Manuscript]: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі публічного управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2021. 214 арк.
2. Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи. Аналітичний звіт. [Сінайко О. О. (кер. авт. кол.), Тищенко Ю. А., Каплан Ю. Б., Михайлова О. Ю., Валецький О. Л. та ін.]. Київ: НІСД, 2020. 126 с.
3. Дуцик Д. Формування соціальної стійкості та критичної медіаграмотності – до та під час війни. В А. Glapiak (Ed.), *Ukrainian media in the face of war: legal regulations and experiences* = *Українські медіа в умовах війни: правові норми та досвід*. Варшава: Видавництво Академії Військового Мистецтва, 2023. Рр. 241-248.
4. Патлашинська І. В. Сучасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання. *Регіональні студії*. 2022. № 28. С. 84-87.
5. Clack, T., & Johnson, R. (2021). *The World Information War: Western Resilience, Campaigning, and Cognitive Effects*. Routledge, 300 p.

References:

1. Demydko, D. L. (2021). State Humanitarian Policy in the Formation of Civil Society in the Context of National Security of Ukraine [Manuscript]: Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy in Public Administration and Administration, Specialization 281 Public Administration and Administration. National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, 214 s.
2. Humanitarian Policy in Ukraine: Challenges and Prospects. Analytical Report. (2020). [Sinaiko, O. O. (Ed.), Tyshchenko, Yu. A., Kaplan, Yu. B., Mikhailova, O. Yu., Valevskyi, O. L., et al.]. Kyiv: NISD, 126 p.
3. Dutsyk, D. (2023). Formation of Social Resilience and Critical Media Literacy Before and During the War. In A. Glapiak (Ed.), *Ukrainian Media in the Face of War: Legal Regulations and Experiences*. Warsaw: Publishing House of the War Art Academy, pp. 241-248.
4. Patlashynska, I. V. (2022). The Modern Russian-Ukrainian Information War: Tasks, Methods, and Features of Use. *Regional Studies*, No. 28, pp. 84-87.
5. Clack, T., & Johnson, R. (2021). *The World Information War: Western Resilience, Campaigning, and Cognitive Effects*. Routledge, 300 p.